

TÜRK DİLİNİ KORUMA VE GELİŞTİRMEDE MUTABAKAT NOKTALARI

*Faruk GÜRBÜZ**

ÖZET

Türk dilini korumak ve geliştirmek için, mutlaka mutabakat noktalarımız olmalıdır. Teferruatta bazı görüş farklılıklarımız olsa da, dilin hayatiyeti noktasında aynı dili konuşanlar mutlaka ittifak etmek mecburiyetindedirler. Bu ittifak noktaları da aklî ve ilmî olmalıdır. Bu noktalarda mutabakat sağlandığı takdirde, tabii bir müessese olan dil, hiç şüphesiz yaşayıp sağlıklı bir istikamette gelişme gösterecektir. İşte biz bu makalemizde Türk dilini koruma ve geliştirme noktasında her aklîselim ve hisselim dil âliminin mutabakat edeceği aklî ve ilmî bazı prensipleri göstermeğe çalıştık. Bu mutabakat noktalarını da, dilin mimarisini korumak, dilin musikisini korumak, tabii eleme ve kabullere dokunmamak ve tasfiyeciliğe karşı durmak şeklinde belirledik. Onun tabii vasfına dokunmamanın en doğru yol olduğu kanaatine vardık. Çünkü dil canlı bir müessesedir; canlı, cevval bir ırmaştır. Bir ırmak aktıkça durulur; denizlere doğru akarken, çayları, dereleri ve yağmur sularını topladıkça da gürleşir.

Anahtar kelimeler: Mutabakat, uydurma kelimeler, yapma kelimeler, alınma kelimeler, tasfiyecilik.

A POINT OF AGREEMENTS FOR PROTECTION AND DEVELOPING TURKISH LANGUAGE

ABSTRACT

We must have same points of agreement for protecting and developing Turkish language. In details, we may be have some disagreements but about the life of language, the speakers of the same language must have some point of agreement. But these points of agreement must be reasonable and scientific. If at these points the agreements are made language lives in health and safety and it will develop on the straight direction. We, in this article, worked to gesture some principles that every intelligent and sensitive linguist will agree with them. These points of agreement are the protection of structure, syntax and phonetic of language and protecting of foreign vocabulary that they have been our language words since a lot of time, and to answer with refuse elimination foreign word that we accepted and employed, approved, adopted. We believe that nobody mustn't touch its natural features. Because language is lively phenomenon. It is a vivid and active river. A river if flows will be clear and as it flows to the sea, it collects small streams and then will be abundant.

Key words: Agreement, artificial words, driven words, accepted foreign words, purification.

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Giriş

Hiç şüphesiz, akliselim ve hisselim herkes kabul eder ki, tekâmüllerini en az bin yıllık bir zaman içinde tamamlayabilmiş dillerde safiyet aranamaz. Yine her akliselim ve hisselim herkes kabul eder ki, geniş coğrafyalara yayılmış ve oralarda cihan devletleri kurmuş, tarihleri binlerce yıl gerilere uzanan milletlerin, komşu kültür ve medeniyetlerden almış oldukları kelimeleri tasfiye etmek, o milleti ve dilini tarihinden koparmak gibi bir maksada hizmet edecektir. Böyle bir istikametten bakıldığında, tasfiyeci bir anlayışın, bir dili ve kültürü asla kemale erdiremeyeceği gayet kolaylıkla görülebilir.

Komşu komşunun külüne muhtaçsa, mutlaka diline de muhtaç olmuştur ve olacaktır da. Bu gayet tabî bir vakadır. Yabancı kelimelerden arı bir dile, ancak dış dünyaya, komşu kültür ve medeniyetlere kapalı, kendi daracık muhitlerine hapsolmuş, diğer milletlerle siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültür münasebetleri kuramamış kabilelerde, ulus, oymak ve aşiretlerde tesadüf edilebilir. Hatta bu dillerde bile tam safiyet bulmak yine de mümkün olamaz.

Dolayısıyla, imparatorluklar kurmuş, geniş coğrafyalara yayılmış, her coğrafyada farklı medeniyet ve milletlerle tanışmış, onlarla siyasî, iktisadî, içtimaî ve kültür alâkaları kurmuş milletlerin kültür ve ananeleri, musikileri, edebiyatları asla saf olamaz ve bu da bir millet için utanç duyulacak bir hâl değil, aksine gurur duyulacak bir meziyettir. Bu yüzden İngilizler, “Bahtiyardır o İngilizce ki onda her dilden kelime vardır.” derler.

Gerçekten de öyledir. Mesela, Arapçada “yer” anlamına gelen “el-ard” kelimesi, İngilizcede “earth” şeklinde yaşar. Hatta İngilizler bu kelimenin sonundaki, Arapların bile zor telaffuz edebildikleri, daha çok “z” sesine yakın olan “dat” sesini çıkarabilmek için bu kelimenin sonunu “th” sessizleriyle yazmış ve bu kelimeyi “ö(r)ø” (Alderson ve İz 1980, s. 484) şeklinde telaffuz etmişlerdir. Çoğumuzun Batı menşeli olduğunu sandığımız “alkol” manasına gelen Arapça “el-kuhul” kelimesi de yine İngilizcede hâlâ yaşamaktadır ve “alcohol” şeklinde yazılmakta ve “alkəhol” şeklinde telaffuz edilmektedir (Alderson ve İz 1980, s. 391). Yine Selçuklular zamanında yaşamış olan Hasan Sabbah adlı eşkıya başının eşkıyaları, cinayetlerini haşhaş içerek işledikleri için onlara haşhaş içenler manasına gelen “haşhaşîn” denirdi. “Bu kelime daha sonra batıda *eli kanlı katil* anlamını karşılamak için kullanıldı.” (Turan 1980, s. 319-323) “Assassin” şeklinde yazıldı ve “ə'sasin” (Alderson ve İz 1980, s. 402) şeklinde telaffuz edildi ve yine Türkçe bir kelime olan ve gözleri açıkta

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

bırakacak şekilde yüzü örten yüz örtüsü manasına gelen “yaşmak” kelimesi İngilizcede yaşar ve “yashmak” (Moran 1971, s.1307) şeklinde yazılır ve “yaşmek” şeklinde de telaffuz edilir.

Ne var ki, “İngilizce de tıpkı Arapça gibi başka dillerden aldığı kelimeleri hususî bir söyleyişle, yani bu kelimelere İngilizcenin sesini vererek millîleştirir. Bu dilde hâlâ yüzde yetmiş beş nispetinde Lâtinçe ve Fransızca kelime vardır. Fakat bu kelimelerde öyle bir ses değişikliği yapılmış ve kelimeler öylesine İngilizce olmuştur ki, bunlar, bir milletin kelimelere millî bir mûsikî verişindeki sihirli coğrafya tesirini ve kavmî dehayı gösterir.

Meselâ aslı Lâtinçe olan ‘cultûra’ kelimesinin Fransızcası ‘kültür’ (culture) fakat İngilizcesi ‘kalçır’dır. Kalçır, İngilizcedir. Tıpkı bunun gibi ‘final’ kelimesi Fransızca, fakat aynı şekilde yazılan ve aynı manada kullanılan ‘faynıl’ İngilizcedir. Fransızcada ‘kestiyon’ telaffuz edilen kelimenin İngilizcede ‘kuvesçin’ ahengine girmesi de böyledir ve İngilizcede böyle doksan bin kelime vardır.” (Banaralı 1982, s. 25)

Dolayısıyla dünyanın farklı coğrafyalarında on altı büyük cihan devleti kurmuş olan Türkçenin söz varlığının da İngilizce gibi birçok yabancı menşeli kelimelerden müteşekkil olması gâyet tabîidir.

“Dillerin mûsikileşmesi tarihinde; dillerin biri birinden ayrı fonetik sistemlerle gelişmesinde, aynı zamanda vatan topraklarından yükselen sihirli seslerin, iklim ve coğrafya hususiyetlerinin de büyük tesiri vardır. Bu bakımdan ‘Fransız dilini, bin yılda Fransız toprağı yarattı’ diyen Fransızca cümlede derin hakikat gizlidir.” (Banaralı 1982, s. 9)

Aynı şekilde, tasfiyecilerin uydurdukları kelimeleri saymazsak, bugünkü mevcut Türkçemiz de, bin yılı aşkın bir zaman dilimi içinde, Adriyatik kıyılarından başlayan, Kırım’dan Viyana’ya, Cezayir’den Yemen’e; Hint’e ve Çin’e kadar uzanan coğrafyalarda kurduğumuz vatanların toprağında tekevvün etmiştir diyebiliriz. Türkçe de, İngilizce ve Arapça gibi, yabancı kelimeleri kendi ses potası içinde eritmiş, onlarda mevcut yabancı kokusunu ve tadını tamamen silip süpürmüştür.

Mesela; dilimizdeki büyük sesli uyumu kuralımız, “Yabancı dillerden dilimize girmiş bulunan kelimelerin birçoğundaki seslere de boyun eğdirmiştir.” (Edizkun 1985, s. 79) Bunun neticesinde “‘Âdem’ (adam), ‘bâr-gir’ (beygir), ‘can-âver’ (canavar) ‘çâbük’ (çabuk), ‘çirk-âb’ (çirkef), ‘hecâ’ (hece), ‘nemaz’ (namaz), ‘sûret’ (surat), ‘mikraz’ (makas), ‘doktör’ (doktor), ‘vapör’ (vapur), ‘suhte’

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

(softa), ‘heman’ (hemen), ‘ebdal’ (aptal),” (Edizkun 1985, s. 79) şeklini almıştır.

Yine dilimizdeki başlıca ses hadiseleri birçok Arapça ve diğer yabancı menşeli kelimeleri Türkçe ses yapısına benzetmiş, Arapçada “kalkale” ile söylenen, yani son harfi çok sadmeli olarak seslendirilen “kitab”, “kitap”, “kâtib” “kâtip”, “Arab”, “Arap” olmuştur. Bu misalleri çoğaltmak mümkündür.

Yine Türkçenin ses örgüsü, Arap’ın “na’na”sını “nâne”ye, “manara”sını, “minâre”ye, Acem’in “gul” sözünü “gül”e, hatta eski Türk’ün “Tengri”sini “Tanrı”ya, yine Arap’ın “sâhîh”ini “sâhi” şekline ve fethettiği “Salanikos” adlı şehrin mûsikîsini beğenmediği için de onu “Selânîk” biçimine çevirmiş ve bu kelimelere kendi harikulâde güzellikteki musikisini yüklemiştir. (Bk. Banarlı 1982, s. 12)

Dolayısıyla, dillerin asla değişmeyecek veçhesi olan ses yapısı değiştirilmedikçe, bir dilin diğer dillerin istilâsına uğraması oldukça zor gibi gözükmektedir.

Peki, yeryüzünde geniş coğrafyalara yayılmış, büyük medeniyetler kurmuş, dağları yırtmış, enginlere sığmamış ve taşmış, bu vesileyle de farklı medeniyet ve kültürlerle tanışmış Türk dilinin ve diğer imparatorluklar kurmuş İngiliz ve Arap milletlerinin söz varlığında bu kadar yabancı menşeli kelimeler bulunması, bu dilleri tarihten silmeye muktedir olabilmiş midir? Elbette hayır! Peki, her dil mutlaka komşu dillerden birçok kelime bulunduracaksa ve bu kaçınılmaz bir tabîî vakaysa, dillerin saf olan veya olması gereken tarafları nereleri olmalıdır?

İşte yukarıdaki misallerden de anlaşılacağı gibi, “Dillerin kelimeleri değil; fakat sesleri millîdir. Her dilin kendi iç ve dış musikisi millîdir. Türkiye’de bir türlü dikkat edilemeyen büyük dil hakikati budur. Hiçbir medeniyet dilinin bütün kelimeleri millî olamaz; fakat sesi mutlaka millî olur. Bir de mimarîsi milli olur.” (Banarlı 1982, s. 26) Yani sözlerin dizilişi, grupların, tamlamaların meydana geliş biçimi ancak saf ve millî kalmalıdır. İşte bu safiyet bozulduğu zaman, o dil dejenere olmuş demektir.

Ne var ki, dilin bu yapı ve özelliği göz ardı edilerek, birçok görüşler ileri sürülmüş ve birçok stratejiler uygulanmıştır. Tarihî seyri boyunca yukarıda da bahsedildiği gibi Türk dili, “İki bin yıl gibi uzun bir zaman aşamasında, vücuda getirilen ve tarihte diğer milletlere nasip olmayan, geniş varlıklı ve ömürlü Türk siyasî birlikleri, şüphe yok ki, devletçilik hayatlarında, birbirlerinden farklı medeniyetlerle temasa gelmiş ve bu yüzden, her dâim üstünleşmek ülküsünü güden

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Türk şiveleri de, muhtelif yabancı dillerden, şivelerden kelime ödünç almaktan çekinmemişlerdir.” (Caferoğlu 1984, s. 2) Türk dilinin yabancı kelimelere karşı bu tarihî akış içinde kapısını açışı zaman zaman onu adeta yabancı kelimelerin istilasına uğramış gibi göstermiş ve “Üftâde-i râh ser bülendi / Yani pederim Raşit Efendi.” (Şeyh Galib 1975, s. 35) “Önünde bir mütebâid semââyî berf alûd / Peyinde bir medeniyet ki muğteriz ve hasâd” (Fikret 1973, s. 84) şekline konuşulan ve yazılan bir Türkçe ile karşılaşmışız. Bunun neticesinde, dili yabacı kelimelerden arındırmak ihtiyacını duymuşuz. Bu, aydın tabakanın halkla bütünleşmek, duygu düşünce ve hayallerini halka anlatmak ve halk ile bir irtibat ve anlaşma kurmak arzusunun yanında, Türk milliyetçiliği hissiyatının da tesiriyle olmuştur.

Hulâsa, bu tesirle, Türk dilini korumak ve geliştirmek isteyen intelijansiya, çeşitli stratejiler üretmiş ve bu stratejilerin çoğu da tatbik imkânı bulabilmiştir.

Dilin sadeleştirilmesi ve korunması mevzuunda ortaya konmuş bu strateji ve düşünceleri bugün üç noktada toplayabiliriz.

Birinci görüş, bütün yabancı kelimeleri Türk dili lügatinden atmayı gaye ediniyordu. Bu fikir, Servet-i Fünûn devrinde Fuad Kösearif ile Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun temsil ettikleri aşırı bir görüştür ki “Dilimize girmiş bütün yabancı asıllı sözler, Hususiyle Arapça ve Farsça kelimeler, hiçbir ölçü, sınır ve müsamaha tanımaksızın, derhal atılmadır.” (Hacıeminoğlu 1972, s. 26) şeklinde kendisini ifade ediyordu. İkinci görüş, ne olursa olsun dile dokunmamak ve üçüncü görüş de yabancı kaidelerle beraber yabancı kelimeleri de atmak; ama halk ağzında yaşayanlara dokunmamak şeklindeydi.

Hiç şüphesiz bu görüşlerin ilki, aklîselim ve hissiyelim kimselerce asla kabul edilemez. Çünkü bu tam bir şöven, yani ırkçı temayüldür. Bu harekâtın adı ancak dilde soykırım olarak adlandırılabilir. Böyle bir harekâtın başarıya ulaşacağı düşünülürse, yeryüzündeki her dil ilk doğduğu gündeki söz varlığı ile kalır. Meselâ, her Türk’ün gâyet kolaylıkla anlayabileceği “Aynı zamanda” ifadesindeki yabancı asıllı kelimeleri tasfiye edelim. Bu ifadeden “aynı” ve “zaman” kelimelerini Arapça asıllı oldukları için çıkaralım. Görülecektir ki geriye yalnızca Türkçe “-da” eki kalacaktır.

Ne olursa olsun, dile dokunmamak şeklindeki görüş, ilk görüşe göre daha haklı ve daha insanî olarak mütalaa edilebilir. Ne var ki, insan tabiatı ham olarak bulduğu her şeyi ıslah etme ve geliştirme temayülündedir. Sesleri ıslah eder, musikiye çevirir; taşları yontar, olduğu gibi bırakmaz, onlardan Selimiyeler, Sultanahmetler inşa eder.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Mermeri yontar heykeltıraşlık sanatını icat eder. Dile tasarruf eder, edebî eserler meydana getirir. Şiirler yazar. Bu yüzdendir ki her dil içinde her şahsın kendine ait lisan usulü ve üslubu vardır ki, Necip Fazıl'ın dili, Peyamî Safa'nın, Abdülhak Hamid'in dili, usul ve üslubu diye, dilin yazarlarca tekevvün ettirilmiş biçimlerini anlatan ifadelerimiz de vardır. Ne var ki, bu dil uydurmadan uzak olmalıdır. Halkın tabîî refleksi ile yapılmış kelimelere “uydurma” demekten ziyade, “türetme” demek doğru olur. Çünkü Türk dili tarihinde uydurma, mevcut yerleşmiş yabancı kelimelerin yerine yenilerini koymak şeklinde anlaşılmaktadır. Türetme ise bir ihtiyaç karşısında kendiliğinden olan bir buluş olarak kabul edilebilir.

İşte bu istikametlerden bakılarak, dilin şu dokunulmaz noktalarında ortak tavırlar alınabilir. Bu dokunulmaz alanlar şunlar olmalıdır ve bu dokunulmaz noktalar mutabakat noktalarımız olarak belirlenmelidir diye düşünüyoruz.

Birinci Mutabakat Noktası: Dilin Mimarîsini Korumak

Dilin mimarîsi, o dilin yapısı demektir. Bu yüzden diller menşelerine göre tasnif edildikleri gibi, yapılarına göre de tasnif edilmişlerdir. Mesela Türkçemiz yapı bakımından “Sondan eklemelidir: Kök değişmez. Yapım ve çekim ekleri sözcüklerin sonlarına takılır. Bu özellik kendisini şöyle gösterir: Kök+yapım eki+çekim eki. Ekler birkaç tane olunca da sıra değişmez. Göz+lük+çü+lük+ten. Bundan şu sonuca varılır. Dilbilgisi incelemelerinde dilin yapı özelliği temeldir. Her ulus bu temele dayanarak dilini inceler, dilbilgisini kurar. Bükünlü dillerde türeme ve çekim baştan, ortadan, sondan eklerle ve kökün gösterdiği değişikliklerle olur.” (Gencan 2001, s. 32) Mesela bir bükünlü dil mimarîsine sahip Arapçada, Araplar “harece” “çıkı” anlamına gelen bir fiilden, “Çıkarmak istedim.” veya “Çıkarmaya çalıştım.” şeklinde yeni bir anlam elde etmek istediklerinde onu, “İstahreçtu'z-zehebe mine'l mencem (maden ocağından altın çıkarmaya çalıştım)” (Uralgiray 1986, s. 83) veya maden ocağından altın çıkarmak istedim örneğinde olduğu gibi onu “istifâl” babına sokarlar. Yine “el-huruc” “çıkma” mastarını “tef'il” babına sokarak bu kelimeyi “tahrîç” şeklinde geçişli yaparlar. Biz de ise geçişli yapan eklerin eklenme yer ve biçimleri tamamen farklıdır. Yani “çık-ar-t-“ şeklindedir.

Yine “Diller arasında tümcenin öğelerinin sıralanışı yönünden de ayrımlar vardır. Türkçe ÖNY sırasını izleyen bir söz dizimi özelliğine sahiptir.”(Büker ve Baraz 1991, s. 43) Bu açıdan bakılınca bu gerçeği herkes kabul eder ki dillerin “Cümle yapısı millîdir.” (Banarlı 1982, s. 26) ve bu vasıf muhafaza edilmelidir. Cümleleri devirmek, karmakarışık hâle getirip tepetaklak etmek yanlıştır. Çünkü

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

“Devrik cümle millî değildir. O kadar ki Türk ancak telâşlandığı, dili dolaştığı, acele konuşmak zorunda kaldığı, kısaca şaşırıldığı zaman devrik cümle söyler.

Zamanımızdaki devrik cümle bolluğu da böyle bir şaşkınlığın ifadesidir.” (Banarlı 1982, s. 26) Yalnız şu kadar var ki, şiirde hece veya aruza uymak maksadıyla ve bir de sözü tesirli kılmak için, İstiklâl marşımızdaki “Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak / Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.” gibi bazı Türk zevk ve estetiğini bozmayacak şekilde yapılmış devrik cümleler mazur görülebilir. Ancak tasannu için, nesre bir başkalık veya çeşni vermek maksadıyla, biraz da diğer yazarlardan farklı olmak için bir usul ve üslup arayışıyla yazılmış, “Dil içindeki çevrimsel sıklığı yüksek sözcüklerden biridir gerçek. Olaylar, olgular, düşünceler karşısında soru ilgecine bağlayarak sorarız sık sık: Gerçek mi?” (Özdemir 1981, s. 97) şeklindeki yapmacık ve zorlama ifadelerdeki devrik cümleler gerçekten makul ve hoş görülmemelidir. Bu usûl ve üslupla yazmak mutlaka Türkçenin mimârisini, dolayısıyla da o eşsiz ahengini, ırmaklar gibi tabî ve ritmik akışını bozacak, okuma hızını engelleyecek, okuru okurken kekeleyen mecburiyetinde bırakacak ve anlamayı zorlaştıracaktır.

Yine “Diller arasında yan tümceciklerin, temel tümceye bağlanma biçimleri açısından da ayrımlar vardır.” (Büker ve Baraz 1991, s. 43) Mesela biz, “Oturduğumuz ev artık orada değil.” şeklindeki bir bileşik cümleyi, yan cümlecığın yüklemine sonuna “-du-k-u-muz” eklerini getirerek temel cümleye bağlarken, İngilizler böyle iki cümlecığı bizden bütünüyle farklı olarak birbirine bağlarlar. Yani, “The house which/tahat we lived in isn’t there any more.” (Dyson 2001, s. 138) şeklinde yaparlar ki bu yapıların ne kadar farklı olduğu açıktır. Biz bu ifadeyi kelime kelime ve söz dizimi sırasına göre tercüme ettiğimizde ortaya şöyle tuhaf bir tercüme çıkar. “Şu ev (ki o evde) biz yaşadık (içinde) olmak yok orada hiç daha fazla.”

İşte böyle bir sıralamaya Türkçe asla izin vermeyeceği için, millî yapısını kendi tabiatındaki otomatik reaksiyonla korumuş olacaktır. Yine bizim “Yazısı güzel adam geldi.” şeklinde kurduğumuz bileşik cümleyi Araplar, “E’r-raculu’l-lezî hattuhu cemîlun hadere” (Uralgiray 1986, s. 418) şeklinde kurarlar ki bu kuruluş da İngilizce bileşik cümle kuruluşuna çok benzerlik arz eder. İşte dillerden böyle bir yapı transfer etmek, çoğu zaman zaten imkânsızdır.

Ne var ki dillerin kelimeleri çoğul yapma usulleri de çok farklılık göstermesine rağmen Türkçemiz için bu, zaman zaman söz konusu olmuştur. Meselâ Arapça “ufk” kelimesini alarak onu kendi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

ses yapımıza uydurarak Türkçenin ses ahengine sokup, “ufuk” şekline getirmişiz. Ancak onun Arapçadaki çokluk biçimini de kullandığımız olmuş. Meselâ İstiklal Marşımızdaki “Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar.” mısrasındaki gibi. Fakat Arapça olmayan öz Türkçe kelimeleri bu usul ile çokluk yapmamız yine çoğu zaman imkânsızdır ve dilimizdeki tabî aksülamel buna müsaade etmeyecektir. Meselâ “su”, “ot”, “gül”, gibi kelimeleri Arapça veya İngilizce kaidelere göre çokluk durumuna getirmemiz imkânsızdır. Hatta tam tersi, çokluk hâlleriyle Arapçadan almış olduğumuz birçok kelimeyi Arapça bilmeyen halkımız, tekrar çokluk ifade eden bir şekle sokmuştur. “Evrak”ın “evraklar” yapılması gibi.

Dolayısıyla Türkçenin mimarîsine uyarak “Basralılar”, “Kûfeliler” demek varken “Basriyyun” ve “Kufiyyun” şeklinde kelimeler türetmek Türk dilini elbette bir halita hâline getirip anlaşılmaz kılacaktır.

İşte bu istikametten bakarak dilin bu yapısını korumada bir ortak tavır almamız mümkün olabilir. “Âfâk” yerine “ufuklar”, “alam” yerine “elemler”, “şerait” yerine “şartlar”, “vesait” yerine “vasıtalardan” demek suretiyle Türkçenin yapısını saflaştırmak çok doğru bir strateji olarak herkesçe benimsenebilir ve nitekim benimsenmiştir de. Tanzimat yıllarından günümüze kadarki saflaşma hareketi zaten bu noktada olmuş ve bu saflaşma dilimizi gerçekten kusursuz bir kıvama ve güzel bir mecraya sokmuştur. Meselâ: “Türk düşünce tarihi, ülkesiyle göbek bağı koparan bir intelijansiyanın dramı. Bu bahtsız kafilenin, bayrağını taşıyacağı içtimaî bir sınıf yok. Vatanında gariptir. Alkışlayıcısı ekalliyet ve Avrupa.” (Meriç 1992, s.139) şeklindeki ifadelerin çoğu yabancı menşeli olmasına rağmen, yapıları tamamen Türkçe söz dizilişine göredir. Yani bu cümlelerin mimarîsi Türkçedir.

Yine dillerin tamlama oluşturma usulleri de gâyet farklıdır. Farsça tamlamalarla konuşmak ve yazmak gerçekten Türk dilinin mimarîsi üzerinde derin izler bırakmış ve Türkçe işte bu gibi müdahaleler neticesinde, tarihinin bazı merhalelerinde bozulmaya yüz tutmuştur.

Mesela: “Dil zinde-i feyz-i şemş-i Tebriz / Ney pâre-i hâme-i şeker-riz” (Şeyh Galib 1975, s. 47) veya “Beyan-ı aşk, dâsitân-ı aşk, ser-levha-i defter-i fütüvvet.” (Şeyh Galib 1975, s. 47) şeklindeki terkiplerin Türkçenin mimarîsini bozacağı gayet açıktır. İşte tedbir bu noktalarda alınmalı ve ortak tavırlar bu istikamette sergilenmelidir. Türkçenin isim ve sıfat tamlamaları yapma kaideleri varken asla Arapça, Farsça ve İngilizce vs. gibi dillerin kaideleriyle terkipler yapılmamalıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Çünkü Türkçeyi bu terkiplerin içindeki yabancı menşeli kelimeler değil, daha çok bu kelimelerle yabancı dillerdeki tamlama yapma kaidesine uyarak tamlamalar yapmak bozmaktadır. Kısaca, yabancı dillerden söz dizimi ithali dillerin safiyetini bozmaktadır. Oysa bu yabancı menşeli kelimeleri Türkçenin tamlama yapma kaidelerine uyarak sıraladığımızda, kelimeler manalarını hemen hissettirmeye başlıyor ve hiç olmazsa bu kelimeleri hiç duymamış olanlara da bir tahmin yapma kolaylığı sağlıyor.

Mesela yukarıdaki terkipleri “Tebriz’in güneşinin feyzinin gönül zindeliği ile ney parçası olan kalem, şeker saçar.” şeklinde Türkçe söz dizimine göre sıraladığımızda terkipteki kelimeler daha anlaşılır hâle geliyorlar. Yine yukarıdaki tamlamaları oluşturan kelimeler, “Aşkın beyanı”, “aşkın destanı”, “fütüvvet defterinin ser levhası.” şeklinde, isim tamlamalarına ait Türkçe söz dizimine göre sıralandığı vakit, bu yabancı menşeli kelimelerin bizim olduğunu anlamakta zorlanmamaktayız.

Hulâsa cümle ve grupları kurarken Türkçenin kabul ettiği bir söz dizilişini esas almak ve korumak gerekir. Mesela: “İsim tamlaması üzerinde yapılan bir yanlışlığa” daha “İşaret edelim. Bu yanlışlık belirsiz isim tamlamasında iyelik ekinin atılması hadisesidir. “Mardin kapı”, “Edirnekapı”, “Topkapı”, “Mektep sokak”, “Ömer han”, “Ahmet palas”, “Orhan Tepe”, “Bulvar Saray” misallerinde olduğu gibi. Öteden beri bazı yer isimlerinde görülen, son zamanlarda çok artarak semt, mülk, sokak vs. isimlerinde kullanılan bu yanlış şekiller her yerde ve her zaman hemen hemen tamamıyla azınlıklardan gelen yabancı tesirlerden doğmuştur. Bunların bazılarında, bilhassa semt isimlerinde kısaltma duygusundan veya baştaki ismi sıfata benzetmekten ileri gelen bir kısalma, bir yıpranma da yok değildir. Fakat bugün salgın hâlinde olan ve birinci kelimesi hiçbir sıfatlık vasfı taşımayan bu terkipler tam bir yabancı istilâsı ve o istilâyı bir kabuldür. Bunların Türkçenin yapısıyla hiçbir ilgileri yoktur ve Türkçede böyle bir gelişme olduğunu zannetmek tamamıyla yanlıştır. Hele unsurların yerini değiştirmek suretiyle böyle terkipler yapmak bilerek veya bilmeyerek Türkçeyi zedelemek demektir. “Villa Faikoğlu”, “Kulüp Hasan” gibi. Bütün bu sakat ve yabancı ağızlı terkipler bugün bilhassa müessesese, apartman, köşk, sokak isimlerinde o kadar çok ve gelişi güzel kullanılmaktadır ki Türkçeyi inciten bu durumun önüne geçmek için artık bir millî kültürü koruma tedbiri almaktan başka çare kalmamıştır.” (Ergin 1990, s. 385-386)

Türkçenin içine düşürüldüğü bu hâl gerçekten vahimdir. Çünkü Türkçenin grup oluşturmadaki söz dizilişine göre “Mardin kapı”, kapının Mardin’den yapıldığını veya Mardin diye bir materyal

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

varmış da, kapının cinsi oymuş, şeklinde bir mâna taşıdığı hissini verir. Doğrusu “Mardin kapısıdır.” Nitekim “Mardin kapısından atlayamadım / Liralarım döküldü toplayamadım.” türkümüzün bu mısralarında “Mardin kapı'nın” doğru söylenişi vardır. Fakat “Mardin kapı şen olur / Dibi değirmen olur ” türkümüzde de tamlamanın kaideye uymayan biçimde söylenişi vardır. Öyle sanıyoruz ki bu ikinci söyleyiş, vezne uymak endişesiyle tamlanandaki “-sı” ekini düşürmüştür.

Kısaca belirtisiz isim tamlaması biçimindeki “Mardin kapısı” kuruluşu kapının Mardin’e ait olduğunu anlatır; fakat bir şehrin Mardin istikametine gitmeye geçit veren tarafı anlamına gelir. Yine, “Villa Faikoğlu”, bu kuruluşuyla villanın Faikoğlu’na ait olduğunu anlatmaz. Villa, bu kuruluş içerisinde insana Faikoğlu’nun argo bir lakabıymış gibi gelir. Mesela “Falçata Kâzım”, “Fayton Nuri”, “Tilki Fadıl” gibi argo lâkaplandırmalar bu kabildendir. Hiçbir Türk bu kuruluş şeklinde “Falçata Kâzım”ı, “Kazım’ın falçatası”, “Fayton Nuri”yi, “Nuri’nin Faytonu”, “Tilki Fadıl”ı da “Fadıl’ın tilkisi” şeklinde anlamaz. Çünkü bu gruplar takısız isim tamlaması şeklinde kurulmuştur ve bu kuruluşlar da iki eksiz isimden oluşurlar ve bu isim takımlarına da “Takısız tümleme” (Gencan 2001, s. 188) denir. “Gümüş yüzük”, “demir kapı”, “taş köprü” gibi. Bu takımlar anlam bakımından ise “İkiye ayrılır: Bir, tümleyici asıl adın neden yapıldığını gösterir. Mermer saray, kerpiç duvar; iki, tümleyici asıl adın neye benzediğini gösterir. Aslan asker, tunç bilek.” (Gencan 2001, s. 188-189)

Demek ki bir dili, yabancı kültür ve medeniyetlerden kelime almak değil, daha çok onlardan yapı, yani cümle ve tamlama kurma mimarîsi almak yozlaştırır.

Hulâsa Türk dilini geliştirmede ve korumada her Türk dil âliminin takınması gereken tavır, gelmesi gereken ortak mutabakat noktası, dilin mimarisini koruma hususunda olmalıdır. Lüzumsuz devrik cümleler, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, yabancı söz dizimine göre yapılmış tamlamalar, yabancı usullere göre yapılmış çokluk şekilleri, kelime türetmeler, yabancı ön ve son eklerle kelimeler yapmak, mutlaka Türk dilinin mimarisini bozacaktır. Ancak bu noktada bile, yine hassas esnekliklerimiz, kabullerimiz ve müsamahakârlıklarımız yine de olmalıdır. Mesela daha sonra “arzuhal” şekline dönüşmüş “arz-ı hâl”, “ilmihâl”, “hasbîhâl”, “hüsükâbul”, “Canab-ı hak”, “Kuran-ı Kerim”, “emr-i vaki”, “sû-i kâd”, gibi kelimelerimizi artık Türkçe söz dizimine göre sıralamamız imkânsızdır. Çünkü bunlar kalıplaşmış, bileşik kelimeler durumuna gelmiş, bileşik isimler gibi olmuşlardır. Kendilerinin birer tamlama

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

olduklarını hissettirmezler. Hatta çoğu mecazlaşmış ve ilk anlamlarını da yitirmiş durumdadırlar. Çünkü bu kelimeleri Türkçe söz dizimine göre sıraladığımızda karşılıkları tuhaf olacaktır. “Hâlin arzı”, “hâlin ilmi”, “halin hasbı”, “kabulün güzelliği”, “hakkın yücesi”, “kerimin Kuranı”, “olanın işi”, “kastın kötüsü”, gibi. Ancak “düvel-i İslamiyeyi”yi, “İslam devletleri”, “âlem-i mâna”yı, “mâna alemi”, “su-i zannı” “kötü zan”, “suret-i kat’iyi”yi, “kat’i suret” şekline çevirmemiz bu kelimeleri Türkçenin mimari atmosferi içine alarak onları Türkleştirmiş olacaktır. Yine istense, elbette “arızihâl” için “hali arz etme”, “ilmihal” için “hâl ilmi” demek mümkün olur. Ancak bu ifadeler orijinallerindeki mânayı ihlas etmezler. Artık yeni mânaları anlatır, yeni mefhumları karşılamış olurlar.

Özetle, cümle yapımında, tamlamaların oluşturulmasında, kelime türetmede ve kelimelere çekim ekleri eklemeye, Türkçenin kaidelerini koruma noktasında ortak bir tavır her Türkçe sevdalısının mutabık kalacağı bir anlaşma noktası olmalıdır. Yani her akliselim dil âlimi, yapı dokunulmazlığı noktasında kat’i bir tavır almalıdır. Cümleler, tamlamalar, gruplar kurarken söz dizimimiz mutlaka Türkçe olmalıdır. Türkçe gramere göre kelimeler sıralanmalıdır.

İkinci Mütabakat Noktası: Dilin Musikîsini Korumak

Son zamanlarda spikerlerimizin “Vaşington” değil de “Voşingtn”, “Nevyork” değil de “Niyırk”, “Şekspir” değil de “Şaksplr”, “konvansiyonel” değil de “Kinvenşinıl” dediklerine şahit olmaktadır. Bu davranışın psikolojik sebepleri çeşitli olabilir. Yabancı dili iyi bilip telaffuz ettiklerini ihlas etmek istemiş olabilirler. Bir özentinin yansıması da olabilir. Ne var ki bu davranış, Türkçeyi korumaktan çok, Türkçe içinde alınma kelimelerin orijinal ses değerlerini korumaya matuftur.

Yukarıda da geçtiği gibi, dillerde millî olan, yani dilin o millete ait olan en saf tarafı ses yönüdür. Ancak “Yabancı sözcükler hangi dilde olursa olsun, yabancı dil bilen ve kültürlü kesimlerde genel olarak aslına uygun biçimde söylenmeye çalışılır. Ancak dilin ses eğilimleri ağır basar. Halk söyleyişi yaygınlaşırsa sözcük yazı diline değişik biçimiyle yerleşir. Yerli öğelerle değiştirilen yerleştirme adını verdiğimiz sözlerde de (ör. Temr-i hindi>demirhindi, hortensia>ortanca, atlı karoça> atlıkarınca gibi, halk dilindeki biçimlerin genelleştigiine tanık oluyoruz.

Yabancı sözcükler, girdikleri dilde sesten başka biçim ve anlam değişikliklerine de uğrarlar. İşte girdiği dilde yerleşerek o dilin ses ve yasa eğilimlerine uyan sözcüklere yerleşmiş yabancı sözcükler diyoruz. Yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak nitelediğimiz öğeler

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

ise yabancılığını, özellikle ses yönünden belli eden sözcüklerdir. Türkçenin ünlü uyumu kuralına uymadığı ilk bakışta göze çarpan “gazino”, “stereo”, “lokomotif”, “komünikasyon” gibi ögeler işte bu türün örneklerindedir.” (Büker ve Baraz, s. 120-121) ki biz bu konuda da yazarlarımızın görüşüne bütünüyle katılmamaktayız. Yazarlarımız(ın) yerleşmemiş yabancı kelimeleri yalnızca Türkçenin ünlü uyumu kuralı açısından mütalaa etmekte. Oysa İtalyanca olan “gazino” o dilde “casino” şeklinde yazılır ve kendi aksanlarına göre telaffuz edilir. Yani onlar kelimenin başındaki “c” sesini bizdeki “ga” sesi ile seslendirmezler. İngilizceye de geçmiş olan bu kelime o dilde “casino” şeklinde yazılır ve “kıs’ino” (Redhouse 2001, s. 145) şeklinde ilk hece “ka” ile vurgulu okunur. Demek ki bu kelime her ne kadar büyük sesli uyumu kuralına uymadığı için yabancılığını hissettirse de, yine de, Türkçe söylenişle Türkçenin ses elbisesini giymiş olduğunu göstermektedir. Yine “stereo”yu İngilizler, “ster’iyo”, “lokomotif”i “locomotive” yazıp “lokimo’tiv” (Redhouse 2001, s. 579) şeklinde, “telekominikasyonu” “telecommication” şeklinde yazıp “telekimyu’nıkeyşin” (Redhouse 2001, s.1005) şeklinde telaffuz ederler.

İşte bu kelimeleri İngilizler veya Fransızlar gibi seslendirdiğimizde, Türkçenin ses düzenini bozarız. Bu açıdan yabancıardan bir özenti neticesi değil de, ihtiyaç duyarak almış olduğumuz kelimelerin mutlaka ses yapısını Türkçenin ses yapısına uydurduğumuz çok bariz bir gerçektir. Mesela “telgraf” kelimesi o kadar Türkçenin ses potasında erimiştir ki zevkle dinlenen bir şarkımızda daha yıllarca hayat sürecektir. “Telgrafın tellerini arşınlamalı / Yâr üstüne yâr seveni kurşunlamalı.” İşte bu şarkımızda telgrafın uzak yazı anlamına geldiğini kimse düşünmediği gibi, onu(n) batı dillerinde, Fransızcadaki gibi “télégraphe” ve İngilizcedeki gibi “teligrâf” (Redhouse 2001, s. 1005) şeklinde kimse telaffuz edemez. Etmeye kalkışsa gülünç ve tuhaf olur. Çünkü Türkçemizin ses ahengi buna müsaade etmez. Bu istikametten bakarak dillerin ses yönünü mûsîkîdeki ahenk ve ritme benzetebiliriz. Güzel bir beste çalınırken araya hiç münasip olmayan bir notanın sokulması gibi... Bu durum nasıl o bestenin ahengini bozarsa, yabancı söylenişli bir kelime de bir dilde aynı biçimde sırtır ve çirkin olur.

Bu yüzden, dilin bu yönünü geliştirmek ve korumak gibi bir ifadeyi bile yersiz bulmaktayım. Çünkü dil, bu yönünü kendi tabiatıyla korumaktadır. musiki, ahengi bozan bir notayı nasıl elimine ediyorsa, dil de öyledir. Bir Türk Arapçadan aldığı en yüce varlığın ismini asla bir Arap gibi seslendirmez. Ona bile kendi ses yapısının rengini verir. Arapların “Ella” olarak telaffuz ettiği bu mukaddes kelimeyi “Allah” olarak kendi büyük sesli uyumu kuralına göre

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

telaffuz eder. Yine Farslardan ilk harfi gırtlığı tırmalayarak çıkan “ha” ile söylenen “Huda”yı almış, onu güzel “ha” diye tanımlanan nefes borusundan çok rahat ve nazik bir biçimde çıkararak söylenen “ha” ile “Hüda” şeklinde söylemiş. Ona daha nazik bir musiki yüklemiş, “Canı, cananı, bütün varımı alsın da Huda, etmesin tek beni vatanımdan dünyada cüda!” şeklinde bir şiir söylemiştir. Ancak İngilizlerin “God”unu asla almamışız. Çünkü bu kelime Türk selikasına aykırı ve çirkin bir ses olarak kulağa çarpmaktadır.

Mesela “Yunanca mousiké sözcüğü, Türkçede müzik, musikî ve mızika olarak üç ayrı biçimde yaşar. Bunlardan ilki Fransızcadan, ikincisi Arapçadan, üçüncüsü İtalyancadan girmedi.” (Büker ve Baraz 1991, s. 121) Buna rağmen bizim bu kelimeleri Fransızlar ve İtalyanlar gibi seslendirmedığımız bir gerçektir. Meselâ Araplar bu kelimeyi “musika” şeklinde “u”yu uzun ve “ka”yı “kaf” harfi ile söylerler. Her millet, alınma kelimelere kendi ses elbisesini giydirir. Bu da bütün dillerde mevcut bir ortak özelliktir. Dolayısıyla dillerin ses düzeni kendilerini korumaya kâfidir. Dillerin tabiatı, alınma her kelimeyi mutlaka kendi ses şablonuna dökmeyi başarır.

Bu açıdan, kelimeler alınma da olsalar, onlara dilimiz eğer kendi çeşnisini vermişse, onları yaşatma konusunda ortak tavırlar almalıyız. Mademki bizim sesimize bürünmüşler, artık o kelimeler, bizim kanımıza bulanmış topraklarımız kadar bizindirler.

Dolayısıyla ses ve mûsikî bakımından “garaj”, “terminal”, “sistem”, “şans”, “radyo”, “televizyon”, “spiker”, “telekomünikasyon”, “asansör” Türkçedir. Ancak “geric” veya “gıraaj”, “törminil”, “sistım”, “çans”, “reydiyo”, “televijın”, “sıpikir”, “telikomünikyejin” ve “isensır” ise asla Türkçe değildir.

Bu ses şekillendirmesini de halkımıza, onun tabii refleks ve buluşlarına bırakmamız gerekir. Mesela İngilizce “Autobas” şeklinde telaffuz edilen kelime, halk ağzında “otobos”, İstanbullunun o zarif ağzında “otobüs”e dönüşmüştür. Artık “otobos” da “otobüs” de Türkçedir; ancak “autobas” Türkçe değildir.

Unutulmamalıdır ki Türk köylüsü kelimelerin etimolojisine, kök, ek ve menşesine bakarak onlara Türkçedir hükmünü vermiyor. Anadolu insanı bu kelimelerin sesine ve mânasına yabancı değilse, onlara hemen Türkçe diyor. Yani köylümüz bir kelimenin ses ve mânasına âşınaysa, onun hangi dilden geldiğine bakmaksızın, ona hemen anadilimdir diye sarılıveriyor. Ne var ki özbeöz Türkçe bile olsa “Ajun” kelimesini yadırgıyor, “Bu necedir? Ve ne demektir?” diye sormaktan kendisini alamıyor.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Üçüncü Mütabakat Noktası: Tabîi Eleme ve Kabullere Dokunmamak

Hiç şüphesiz dilde takınılması gereken bir ortak tavır da dilin tabii elemelerine müdahale etmemek olmalıdır. Bir dili konuşan topluluk, bir kelimeyi mûsikî bakımından kıymetli ve hoş buluyor ve o kelimeyi telaffuz etmekten derin bir zevk duyuyorsa o kelimeyi alır, benimser ve yaşatır. Yine bir millet, kendi öz söz varlığında olan bir kelimeyi çok kaba ve nezaketten uzak olarak mütalaa ediyorsa onu da kullanmaktan içtinap eder.

Mesela: Utanma duygusu birçok kelimeyi lügat hazinemizden silmemişse de, kullanımını çok kaba muhitlere, argo sözlüğe bırakmıştır. Onların yerine daha estetik ve kibar bulunduğu kelimeleri, yabancı menşeli bile olsalar kullanmayı tercih etmiştir. Bu temayüllerde “Utangaçlığın, çekingenliğin ve modanın etkileri de büyüktür. Örneğin bu gün **don** yerine **külotun**, **memelik** yerine **sutyenin**, **ayakyolu** ve eş anlamlıları yerine **tuvaletin**” (Edizkun 1985, s. 15) tercih edilme sebebi bu ruh hâletidir.

Mesela “kâtip” kelimesi karşısında uydurulan “yazman” kelimesi musiki bir değer taşımadığı, “azman”, “dızman”, “kocaman” gibi kavramları çağrıştırdığı için kullanmak pek yaygın olmamıştır. Yine kendi dil selikasında son derece musiki değeri taşısa bile, bizim dilimizin ses yapısında sırtan ve bir çirkinlik arz eden “kebuter”, “ankebut” gibi kelimeler, “güvercin” ve “örümcek” kelimelerine yerlerini bırakmıştır. “Ankebut”u atıp yerine “örümcek”, “kebuter”i atıp yerine “güvercin”, “andalip”i atıp yerine “bülbul” deyişimiz dilin tabîi bir elemesi ve kabulü neticesindedir. Bu açıdan kelimelerin seçimini biraz da zevk erbabına bırakmak gerekir.

O selim zevk sahipleridir ki, her zaman doğru bir noktada uzlaşma imzalamışlardır. Öyle kelimeler vardır ki Türkçesini bulamazsınız. Öyle Türkçe kelimeler vardır ki yabancısını kullanmayı tercih edersiniz. Meselâ “mezara”a her zaman ve her yerde “gömüt” diyemezsiniz. Arapçası “ziyaretgah” anlamına gelen “mezar”ı kullanırsınız. Bu bakımdan tercüme edilemez kelimeler veya ifadeler karşısında şu: “Şimdi, o zavallı İngilizcemle yapabileceğim en iyi çeviriyi sunuyorum. Yaşasın farklar! Yaşasın çeşitli dillerdeki çevrilemeyen –ve öyle kalmak zorundaki- nüanslar.” (Harbsmeier ç. Güvenç 2007. s. 641) sözünün verdiği mesaj iyi anlaşılmalıdır.

“Asansör”, “saat”, “ekran” vs. gibi binlerce kelime, hâl lisaniyla “Bize asla Türkçe karşılık bulamazsınız!” demekteler. Bunlar çevrilemez kelimelerdir. Çünkü bunları Türkçenin tabiatı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

kabullenmiştir. Eğer bunlar elenmesi gereken kelimeler olsaydılar, ona da yine bu dilin tabiatı karar verecekti.

Dördüncü Mutabakat Noktası: Türkçeleşmiş Alınma Kelimeleri Korumak ve Dilde Soykırım Demek Olan Tasfiyeciliğe Asla İzin Vermemek

Makalemizin başında da söz ettiğimiz gibi, komşu komşunun külüne muhtaçtır. O hâlde kelimelerine de muhtaç olacaktır ve bu ihtiyaç, komşu kültür ve medeniyetlerden bizi mutlaka kelime alamaya da zorlayacaktır ve zorlamıştır da. Bu tabii zorlama neticesinde de Türk dili, tarihi boyunca komşu ve iletişim kurduğu medeniyetlerden binlerce kelime almış ve onları deyimlerinde, şairlerinde, manilerinde, atasözlerinde, vecizelerinde, ninnilerinde, destan ve türkülerinde de yaşatmıştır.

İşte bu alınma kelimeleri, yabancı diye atmak veya onlara Türkçe kök ve eklerden veya birleştirilmiş kelimelerden Türkçe karşılıklar uydurmak çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Mesela “talim”, “terbiye”, “hayal”, “hülya”, “saat”, “asansör”, “klavye”, “disk”, “maus”, “direksiyon”, “vites”, “şanzman”, “üniversite”, “rektör”, “dekan”, “profesör”, “mazoşist”, “mazoşim” “romantizm” gibi kelimeler karşısında Türkçe köklerden, ekler vasıtasıyla veya diğer usullerle kelimeler yapmak fevkalâde zor gibi gözükmektedir.

Malumdur ki bir kültürde olmayan yeni kavramlara benzetme ve ad aktarımı gibi yollarla yeni karşılıklar bulunabildiği gibi, köklere ekler ulayarak veya kelimeleri birleştirerek adlar bulunur. Fakat bu çarelerin, çoğu zaman hiç biri fayda vermeyebilir. Bu sahada da halkın çok tabii reflekslerle yapmış olduğu kelimeler vardır. Bu işi halkın o işlek ve saf muhayyilesine bırakmak da yine ortak bir mutabakat noktamız olmalıdır.

Mesela halkımız, önceleri bizde olmayan “compüter”e “bilgisayar”, “mobile telephone”a “cep telefonu”, “laptopa” “diz üstü”, “refrigerator”a “buz dolabı” demeyi başarmıştır. Bu buluşlar da hemen tutmuştur. Hatta bazen tercüme yolu ile almış olduğumuz kelimeler de vardır ki bunlara “çeviri öğeler” (Büker ve Baraz 1991, s. 123) denmektedir, bu da dili zenginleştirmeye yardımcı bir akım olarak mütalaa edilebilir.

Ancak bu tercümelerin tutuşu bile bütünüyle Türk’ün dil zevki, inceliği ve estetikle alakalıdır. “Tam çevirme sözcükler adı verilen bu öğeler en kalabalık türü oluşturur. Yabancı dildeki sözcüklerin her üyesinin aslına uygun olarak dildeki karşılıklarıyla çevrilmesi neticesinde ortaya çıkar.” (Büker ve Baraz 1991, s. 123) Fransızca “Morte saison” çevrilince “ölü mevsim”, İngilizce “to break

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

the record” çevrilince “rekor kırmak”, “iron curtain” çevrilince “demir perde” gibi mefhumlar ortaya çıkar. Burada benzetmeler o millete aitken, çevrilmiş şekilleri artık Türkçeye aittir ve Türkçedir.

İşte dilimiz bu sahada çok başarılı iken, “talim”, “terbiye”, “hayal”, “hülya”, “saat”, “asansör”, “klavye”, “disk”, “maus”, “direksiyon”, “vites”, “şanzman”, “üniversite”, “rektör”, “dekan”, “profesör”, “mazoşist”, “mazoşim” “romantizm” gibi kelimelere Türkçe karşılık bulmakta tamamen başarısız olmuştur.

Mesela, bu kelimelerden “maus”a “fare” demek İngiliz mantığı için çok başarılı bir buluş. Benzetme ve yakıştırma yoluyla yeni icat ettikleri bir alete bu ismi hemen bulmuşlar. Bizde de tercüme yoluyla ona “fare” ismi bulundu ki “fare” de Türkçe değil Arapçadır. Eğer daha saf bir Türkçe aranıyorsa bizim ona “sıçan” dememiz gerekir. Bu adlandırma da pek kaba olacağı için benimseneceğine pek ihtimal verilemez. Dolayısıyla “fare” veya “maus” şeklinde bu iki kelime dilimize yerleşebilir ve bu kabil buluşlar neticesinde de dilin fakirleşmesi asla söz konusu olamaz. Ne var ki “Mobile telephone”a tercüme usulüyle de ad bulamamışız. Mesela “seyyar telefon”, “gezgin telefon” desek de olabilirdi. Ancak ona, cepte taşındığı için Türk dil zevki “cep telefonu” demeyi daha münasip bulmuş. Ne var ki menşe bakımından “cep” de “telefon” da Türkçe değildir. Nitekim “cep telefonu”na “taşınabilir telefon” da denebilinirdi. Fakat halk zevki “cep telefonu” demeyi tercih etmiştir. Yine cep telefonuna seyyar telefon demezken evler içinde odadan odaya taşınan telefona da “seyyar telefon” demeyi daha münasip görmüştür. İşte buna biz dilin sihirli tercih melekesi demek istiyoruz.

Mesela, “mazoşizm” bizde olmayan bir mefhum. Bizim insanımızın hayatında böyle psikolojik bir hastalık ve ahlaksızlık olmadığı için, çok tabii olarak böyle bir kelime de olmayacaktır. Ancak iletişim kurduğumuz kültür ve medeniyetlere ait bir ruh bozukluğu olan, bu, işkenceden zevk veya cinsî haz duyma ruh hâlinin adını Türkçe hiçbir kelime ile karşılamak mümkün değildir. Türk dil kurumu sözlüğünde bu kelime karşılığında “özezerlik” diye bir ifade var; (Parlatır, Gözaydın ve Zülfikar, 1988. s.1520) ancak “mazoşizm” kelimesini bilmeden “öz” ve “ezer” gibi iki Türkçe kelimedenden “mazoşizmin” taşıdığı bütün mânaları çıkarmak imkânsızdır. Yine aynı şekilde bizim edebiyat ve fikri hayatımızda şekillenmemiş bir kavram olan “romantizm”e de Türkçe bir karşılık bulmak hayli zor gözüküyor. Bu kelime için, “Coşumculuğun anamalcı ve kentsoylu toplumuyla birlikte ortaya çıktığını söylemişim.” (Gürsel, s. 7) şeklindeki cümlede “coşumculuk” dendiğini tespit etmekteyiz. Bu cümlenin yazarının tam bir tasfiyeci olduğu ne kadar açık.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

“Romantizm”i yabancı bir kelime olduğu için tecrit etmeye, Türk dilinin söz varlığından atmaya kalkışıyor. Ona “çoşumculuk” derken de sanki onu Türkçeleştirmiş oluyor. Halbuki “çoş” Farsça menşeli bir kelimedir. Demek ki tasfiyeci anlayış gerçekten çok dikkatsiz ve bir o kadar da bilgisiz. Yine yukarıdaki cümlede “kapitalizm”e “anamalcı”, “burjuvaya” da “kent soylu” deniyor. Oysa, yine bu kelimeler öz Türkçe olmuyorlar. “Kent” Soğdca menşeli bir kelimeyken, “anamalın” sonundaki “mal” da Arapça menşeli bir kelimedir.

Hulasa yerleşmiş alınma kelimeleri korumak bir milli vazife olmalıdır. Çünkü onları yok etmek adeta imkânsızdır. Hem imkânı olsa bile abesle iştigaldir. Onları lügat hazinemizden atmak muhaldir. Çünkü tabiatdaki çeşitli canlıların nasıl tabî muhitleri varsa ve oralarda hayatlarını sürdürme imkânı bulabiliyor iseler, kelimelerin de hayatta kalabilmek için sığındıkları tabî muhit ve melceleri vardır. Atasözleri, deyimler, maniler, türküler gibi sığınakları vardır. Oralarda yaşama ve hatta uzun ömürlü olma imkânı bile bulabilmekteler.

Bu bakımdan, kelimeler mefhumların kaplarıdır. Bir mefhumu istediğiniz gösterge içine aktarabilirsiniz. Bu gösterge de tanıtılıp ilan edilir ve tedavüle konursa yerine geçtiği göstergenin bütün fonksiyonunu aynı şekilde yapar. Bütün anlam alanlarını kuşatır. Aynı mânâları ihtiva eder. Bir misal verilecek olursa, tenekeden yapılmış bir kovanın içine su koyup bu su kabıdır demek gibi bir şey. O halde eskiden “terbiye” göstergesinin ihtiva ettiği anlam veya kavramı “eğitim” göstergesinin içine yerleştirdiğinizde “eğitim” kelimesi de artık terbiyenin bütün anlam alanlarını karşılar şeklindeki sözlerin hiçbir kıymeti ve doğruluğu yoktur; çünkü evvela böyle bir şeye niçin ihtiyaç duyuyoruz, sualine muhatap oluruz. Bizi buna iten bir ırkçılık, bir şövenizm hissiyatı mı? Sonra şu sorulabilir. “Terbiye” Arapça asıllı bir kelime; ama onun ses değeri artık Türkçe olmuştur. Üçüncüsü, “eğitim” ilk defa “terbiye” kelimesini karşılamak için yapılmış yeni bir kelimeydi; ama talim ve terbiye kelimelerinin bütün anlam alanlarını karşılamak konusunda hâlâ yetersizdir. Mesela, bir kimseye “eğitimsiz” denildiğinde o kimse bunu bir tenkit olarak algılayabilir; ancak bir hakaret olarak mütalaa edemez. Ama “terbiyesiz” dendiğinde, bunu bir hakaret kabul edebilir. Demek ki “eğitim” kelimesi “terbiye”nin bu istikamette kazanmış olduğu anlam vüsatini karşılayamamaktadır. Mesela, “nefis terbiyesi” ifadesinin anlam alanını “nefis eğitimi” ile karşılamak tamamen imkânsızdır. Yine “terbiye edilmiş zeytin”, “terbiye edilmiş et” yerine “eğitilmiş et” ve “eğitilmiş zeytin” demenin ne kadar tuhaf olacağı açıktır. Yine azarlamak anlamında, “Ben onun terbiyesini verdim” ifadesi yerine “Ben onun eğitimini verdim”, “Beni kızdırma” anlamında söylediğimiz “Terbiyemi bozma” ifadesini “Eğitimimi bozma” ile

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

karşılamanın imkânsız olduğu da açıktır. Öyle ki terbiye kelimesi Arapçadan alınma olmasına rağmen Türkçe de öylesine çok anlamlı bir kelime hâline gelmiştir ki, atların gemine bile terbiye denir olmuştur. Yine, “Atı durdurmak için terbiyeyi geri çek.” yerine “Atı durdurmak için eğitimi geri çek.” demek imkânsızdır.

İşte görülüyor ki “terbiye”nin bütün anlam alanlarını kuşatsın diye yapılmış “eğitim” kelimesi, ancak malum müesseselerin adları olarak yaşamaktadır ve anlam alanı da “terbiye” kadar geniş değildir. Daha çok “askeri eğitim”, “beden eğitimi”, pedgojik manada, “çocuk eğitimi” gibi ifadeleri karşılamak için yaşamaktadır. Mesela “talim” kelimesi karşılığında uydurulmuş “öğretim” kelimesi de birçok alanda tutuldu ve işlek hâle geldi, ancak “talim”in bütün anlam alanlarını karşılamakta hâlâ acizdir. Mesela, “Eğil dağlar eğil üstünden aşam / Yeni talim çıkmış varam ulaşam” şeklindeki ifadede “öğretim” “talim”in anlamını karşılayamamaktadır.

Demek ki Türkçeleşmiş, dağdaki çobanımızdan, üniversitedeki profesörümüze kadar bütün bir milletimizin anladığı yabancı menşeli kelimelerin anlamlarını uydurduğumuz bir göstergenin içine yerleştirmekle de meselenin halli mümkün olmuyor. Yani, “Duyduk duymadık demeyin; artık “zekâ” göstergesinin ifade ettiği bütün temel, yan ve mecaz anlamları “anlak” göstergesinin içine yerleştirdik. “Anlak” deyince artık “zekanın” ihtiva ettiği bütün anlamları anlayın demekle olmuyor. Çünkü “Söylenişi çirkin ve mefhum bakımından yanlış olan kelimelerden biri de ‘anlak’ır. ‘Zekâ’ yerine kullanılıyor. ‘Zekâ’ yalnızca anlamak mânası ifade etmez. Anlamak zekanın hususiyetlerinden biridir. Anlamak zekanın bir yönünü teşkil eden ‘idrak’ ile ilgilidir. ‘Zekâ’yı da ‘idrak’i de’fehm’i de ‘zeyreklik’i de hep anlamak fiili ve ondan yapılan isimlerle karşılamak uygun olmaz. İnce farklara ve mefhumlara dikkat etmek gerekir.

‘Anlak’ kelimesinin tutunacağını sanmıyorum. Milletimiz ‘anlak’ı kabul edecek kadar ‘zekâdan’ mahrum değildir.” (Timurtaş 24 Aralık 1979) Gerçekten de “zekâ” Arapça menşeli bir kelime ve peltek “z” ile yazılır ve “çabuk anlar, zeki olmak” (Sarı 1982, s.548) “Ateşin alevlenmesi, tutuşup ışık saçması ve Güneş için söylenen bir isim, buluğa ermiş, temyiz, ayırt etme çağına gelmiş çocuk” (Er-Rağıb 1998, s.184) v.s gibi anlamlara gelmektedir. İşte bu kök anlamlarından hareketle “zekâ”nın aklın bilinmeyen, karmaşık şeylere ışık tutması, girift mevzuları anlama kabiliyeti anlamına geldiğini anlamaktayız ki, bu yüzden bu kelime “anlak” ile asla karşılanamaz kanaatine varıyoruz.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Hulâsa, Türkçeyi koruyup geliştirmede dördüncü mutabakat noktamızı da “Türkçeleşmiş Türkçedir.” şiarıyla vurgulamak isteriz. Oturup da sözlükten kelimelerin menşelerini bulup, onların Türkçe olmadıklarını anladıktan sonra onlara Türkçe karşılıklar uydurmaya çalışmak, tam bir şövenist, ırkçı, soykırımcı zihniyettir. Çok iyi bilinmelidir ki yerleşmiş kelimeleri Türkçenin lügat hazinesinden tecrit etmeye çalışmak, o milletin düşünce tarihini toprağa gömmek demek olacaktır. Hiç şüphesiz Türkçe, köylüsüyle, halkıyla, okumuşuyla bir bütün olarak milletimizin duygu, düşünce, hayal ve zevklerinin bir hamulesidir. “Ufuk” kelimesi Arapça diye ona “çevren” gibi karşılık uyduran insanın ne kadar ufuksuz olduğu açıktır. Onun geçmiş ile gelecek arasındaki köprüleri nasıl tahrip ettiği de aşikârdır. Bu yüzden tasfiyecilik hiçbir münevverin dil mevzuunda birleşeceği bir ortak nokta olamaz diye düşünmekteyiz. Aklın yolu birdir. Bütün akılların en sahil, en mantıklı bir yolda buluşacağı da muhakkaktır.

Beşinci Mutabakat Noktası: Dili Bir Ortak Kıymet Ve Miras Olarak Mütalaa Etmek

Hiç şüphesiz dil, orak bir kıymettir. Ortak bir değere hiç kimse, müessese veya güç, keyfi olarak tasarrufta bulunamaz. Dilimiz de yollarımız, nehirlerimiz, tabii kaynaklarımız gibidir. Biri bu kaynaklara haksız ve tek taraflı müdahale edip tek eline aldığı zaman, toplumun tepkisiyle karşı karşıya kalır. Dili korumada da böyle bir karşı duruş daima canlı tutulmalıdır. Nitekim uydurmanın zirvelere tırmandığı yıllarda bu tepki kendisini bir kara mizah olarak göstermişti, “Kül tablası”na, “küsel çanak”, “sigara”ya “dumansal tüttürgeç”, “lokanta”ya, “sosyal otlangaç”, “anne”ye “doğuraç”, “baba”ya “doğurtaç” şeklinde kasıtlı uydurmalar yapan halkımız, uydurmacıları bu işten vazgeçirmek için, mizahın gücünden faydalanma yolunu seçmişti. .

Evet dil bir ortak kıymettir. Birliğimizin en mühim, en elzem harçlarından biridir. Her yazar, kişi ve müessese, Türkçeye yerleşmiş bir kelimeyi, o kelimenin eskiden mensup olduğu bir millete, kavme, dine, kültür ve medeniyete kin ve husumetinden ötürü veya ırkçı bir hissiyatla kovmaya teşebbüs ederse, dil işte o zaman ölür ve soysuzlaşır; asaletini kaybeder. Ne var ki, bir yazar ve şair, duygu, düşünce ve hayallerini anlatmak isterken, söz varlığımız içinden istediği kelimeyi seçmekte elbette hürdür. Ancak hiçbir yazar, şair, aydın, mütefekkir yerleşmiş kelimelerimizi öldürme hakkına sahip olamaz. Hele hele devletin vermiş olduğu yetkileri kötüye kullanarak, yerleşmiş kelimelerimizi asla tasfiye edemez. Edenleri dilin kuralları zaten cezalandırır. Onları yalnız bırakır. Onların suni dille yazdıkları

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

eserleri bir iki nesil sonra hiçbir el açıp okumaz; okuyamaz. Mesela “edebiyat”a “yazın”, “mısra”ya, “dize”, “beyit”e, “ikilik” demek, ortak kelime hazinemize bir müdahale olarak mütalaa edilmelidir. “Edebiyat”a “yazın” diye bir karşılık “uydurma”nın hiçbir aklî izahı olamaz. “Radyo”ya “ünaldı” demenin de akli bir izahı yoktur. Ancak büyük şehirlerin etrafına çok kısa zamanda derme çatma alelusul kondurulmuş evciklere “gece konu”, daha sonra bu evlerden oluşmuş mahallelere “gece konu semtleri”, “gece konu mahalleleri” demek ve hatta yabancı menşeli olmasına rağmen “varoş” denmesinin bir mantığı ve izahı vardır. Bu mantık dilin tabiatında saklıdır.

Dolayısıyla “Kendi kanunları içinde yaşayıp giden tabî ve canlı bir varlık olarak dil, insanın üzerinde, ferdin üstünde, daima müstakil bir hüviyete, ayrı bir benliğe sahiptir. Dil bazı insanların ve zümrelerin değil, bütün bir milletin ortak malıdır. Hem de tarihin derinliklerindeki bütün nesilleriyle bugünü ve yarını ile bütün milletin müşterek ve mukaddes varlığıdır. O yalnız yaşayan neslin değil, ecdadın da torunların da üzerinde hakkı olan, derinliğine ve genişliğine bütün bir milletin malıdır; millet emanetidir; millet mirasıdır, millet istikbalidir.” (Ergin 1990, s. 9) O halde, atamızın, ecdadımızın bize emanet ettiği kelimeleri yabancı menşeli olsalar bile, yok etmeye, yerlerine uydurmalarını getirmeye kimsenin hakkı olmamalıdır. Bu, ortaklara ihanet anlamına gelir. “Şairimize” özellikle “ozan”, “cevab”ımıza inatla “yanıt” diyerek şairi ve cevabı unutturmaya kalkan bir intelijansiyanın niyetlerini masumane olarak mütalaa etmek de hayli zordur.

Bu yüzden “fert”e “kişi” demeyi gayet makul karşılırsınız. Ancak “fert”i öldürmemek kaydıyla... Çünkü “fert” ata yâdigarı bir kelimedir. “Kişi” de Göktürk kitabelerinde var. Yaşayan işlek bir kelimedir. Kişi zamiri deriz. Şahıs zamiri de deriz; ama “birey”in bu kelimelerimiz varken hangi ihtiyaçtan ötürü türetildiğini ve “bir” kelimesinin sonuna eklenen “-ey” ekinin de bu kelimeye bu bağlamda ne gibi farklı bir mânâ kattığını anlamak fevkalade zordur.

Bu ek hakkında “İşlek olmayan bir ektir; ilgi ifade eder. Gün-ey, kuz-ey, (kuz-ay) gibi.” (Ergin 1990, s. 244) şeklinde bilgiler verilmekte. Bu bilgiler ışığında “bir”e eklenen “-ey” eki bu kelimeye nispet, aitlik anlamı katar ki bu durumda da “birey” bire ait, bir ile ilgili anlamı kazanmış olur. Bu hâlde de “birey”, fert ve kişi ile anlamdaş olamaz. “Bireysel”in anlamdaşı olur. Hal böyle olunca da “birey”e ayrıca bir “-sel” eki eklemek yeni bir yanlışlık doğurur.

Ne var ki bu mevzuda “Birey kelimesi eski Türkçede “biregü” biçimindedir, Çağataycada ise “birew” biçimi vardır. Muhtemelen Batı Türkçesine “birey” biçimiyle geçmiştir; şeklinde bir mütalaa akla

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

gelebilir. Bu düşünce doğru kabul edilebilir; ancak bu kelimenin o zamanlarda da “fert”, yani “kişi” anlamına geldiğini söylemek zordur; çünkü kelimenin sonundaki “-egü” eki eski Türkçede daha farklı bir görevdedir. Mesela Nehcü’l Feradis’te “Ol geçe Peyğambar ‘as taqı Abu Bekr *râzhu ekegü* taqı yürüdüler; erteqe tegi...” Eckmann 1995, s. 15) ifadesinde “eke-gü” iki-si” anlamındadır; yani iyelik ifade eder. Bu ek, Kırım Türkçesi ağzında “av/ev, -v sayılarda kullanılan ve topluluk ifade eden, eski Türkçedeki ‘-agu’, -egü’den gelen isimden isim yapma eki, ünsüzlerden sonra ‘-av/-v’, ünlülerden sonra ‘-v’ olarak gelmektedir. ‘Uşevide’, üçü de” (Yüksel 1989, s. 49) şeklindeki açıklamalarda da yine iyelik görevinde olduğu anlaşılmaktadır. Uygurcada “iki-kü” (Orkun 1940, s. 50) kelimesinde “-gü” ekinin “-kü” şeklinde dönüştüğü görülmektedir ki burada da yine bu ek iyelik görevindedir.

Kısaca, “birey” kelimesin eski Türkçede var olduğu kabul edilse bile, ki var olduğu anlaşılmaktadır, bu kelimenin o zamanlar fert ve kişi kelimeleri karşılığında kullanılmadığı aşikârdır.

Hulâsa, Türk milletinin tarih boyunca ortaya koymuş olduğu edebî mahsullerin dillerine bir göz atıldığında, Türk dilinin çok derin zikzaklar çizerek günümüze geldiği tespit edilir. Her devirin hususiyetlerine ve her devirde milletimizin münasebetler tesis ettiği medeniyetlere göre dillerine bir çeşni, bir şekil verdiği de gözlerden kaçmaz. Tarih boyunca halk edebiyatı mahsullerinde dil sadeliğini korumayı başarırken, yüksek zümre edebiyatının çok zaman ağdalı bir hâle geldiği de dikkatlerden kaçmaz.

İslamiyet’in etkisi altında mahsul veren, din ve tasavvuf mevzularını işleyen edebiyatımızdan, ta Tanzimat’a kadarki edebiyatımızın mahsullerinin çoğunda Türk dili, Türkçe söz dizimine uymayan, Farsça terkiplerin söz dizimine göre tamlamaların yapıldığı halita bir dil haline gelmiştir. Tanzimat ile gelen gazeteciliğin halkla iletişim kurma arzusuyla makale gibi türlerle Türkçe bir sadeleşme safhası geçirmişse de, daha sonraları yine Servet-i Fünun edebiyatı ile yeniden ağdalı bir hâle gelmiş; fakat daha sonraları, daha çok nesir şeklinde yazılan yazılarda sadeliğe doğru kayda değer ilerlemeler olmuştur.

“Türk milliyetçiliği daha XIinci, XIV ve XVinci asırlarda bile daha çok bir dil milliyetçiliği hâlinde idi. Tanzimat’tan sonra Avrupa Türkologlarından örnek alınarak yapılan ve Ahmet Vefik Paşa ile başlayan muasır Türk milliyetçiliği yine en çok bir dil milliyetçiliği manzarası göstermiş ve başta Ahmet Vefik Paşa olmak üzere, Süleyman Paşa ve Şemseddin Sâmî gibi Türkçüler, lisanımızın derlenmesi, sadeleşmesi üzerinde ısrarla çalışmışlardı.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Hele Şemseddin Sâmî'nin 'Kelimât-ı Ecnebiyeyi atarak lisanımızı temyiz, tathir etmek' yolundaki bilgili ve ısrarlı çalışmaları inkâr edilemez bir vuzuh taşıyordu. Ayrıca Müstatraf mütercimi Esad Efendi ile başlayan XIX uncu asır sade lisancılığı, Ahmed Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiya'sında zevkli bir hakikat haline girmiş, Tanzimat şairlerinin halk dili ile hitap etmek ülküleri de bilhassa Namık Kemal'de başarılı örnekler vermiş, Muallim Naci de Ömer'in Çocukluğu isimli hatıratında örnek sayılabilecek sade bir lisan kullanmıştı.

1899 yıllarında İkdam gazetesi etrafında toplanan Türkçülerden bir kısmının, lisan tasfiyecilik yapmaya kalkışacak kadar ileri gitmiş oldukları da malumdu. Nihayet şair Mehmet Emin, daha on dokuzuncu asrın son yıllarında terkip ve kaidelerden hemen sıyrılmış, sade lisanla Türkçe şiirler yazmaya başlamıştı.

Genç kalemlerin ilk sayısındaki Yeni Lisan başlıklı kuvvetli ve iddialı makale Ömer Seyfettin tarafından yazılmıştı. Gerçekten yeni lisanın en hararetli taraftarı ve hamlecisi Ömer Seyfettin idi. O bu işe başlamadan evvel Ali Canib'e bir mektup yazmış 'Geliniz Ali Canib Bey, edebiyatta, lisanında bir ihtilal vücuda getirelim!' diyecek kadar bu hareketi mühimsemiş ve benimsemişti. Yeni Lisan makalesinde ileri sürülen ana fikirler şunlardı. '1. Arapça, Farsça terkip ve cemi kaideleri asla kullanılmayacak, bundan yalnız ıstılahlarla müfret halinde kullanılan cemiler istisna edilecekti. Sadrâzam, ahlâk, kâinat gibi. 2. Şâyet, amma, lakin gibi konuşma lisanına geçmiş olanlardan başka Arapça, Farsça edatlar kullanılmayacaktı. 3. Arapça, Farsça kelimeler içinde halk dilinde telaffuzu değişmiş olanlar, yazı dilinde Türkçedeki bu değişik şekilleriyle yazılacaklardı. Kalabalık, hoca, gibi. Buna mukabil güneş varken şems, ay varken kamer denilmeyecekti. 4. Yazı dilinde yalnız millî ve basit sarf hâkim olacaktır. 5. Konuşma lisanı bir çok Türkler tarafından anlaşılın İstanbul Türkçesi olmalıydı.'"(Banarlı, 1987, s. 1101-1102)

İşte bu makalemizde bizim de müdafaa ettiğimiz bu dil anlayışını en güzel biçimde yine Ziya Gökalp'in "Aruz sizin olsun hece bizimdir/Halkın söylediği Türkçe bizimdir./Leyl sizin şeb sizin gece bizimdir./Değildir bir mâna üç ada muhtaç" şeklindeki sözü bir düstur haline getiriyordu. Ne var ki bu şiirin ilk mısrasındaki aruz sizin olsun fikrini de kabul etmediğimizi bu arada belirtmek isteriz. Çünkü Arapça, Farsça, Fransızcadan alıp Türkçeleştirdiğimiz birçok kelime gibi, bu vezin de artık en az hece vezni kadar Türk vezni olmuştur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Yine Gökalp'in: "Güzel dil Türkçe bize / Başka dil gece bize / İstanbul konuşması / En saf en ince bize." gibi sade mısralarla söylediği hakiki Türk dili sevgisi; hele 'Uydurma söz yapmayız / Yapma yola sapmayız / Türkçeleşmiş Türkçedir, / Eski köke tapmayız.' mısralarındaki Türk dilciliğinin düstur edinmesi gereken kolay söylenmiş fikirler uzun bilgi, tecrübe ve tefekkür hareketlerinden sonra, bir vuzuha varmış olmanın en canlı ifadeleridir." (Banarlı 1987, s. 1112)

İşte bu iki şiirde ve yukarıdaki makalede bulunan esaslar düstur edildiği içindir ki Türkçe, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Mehmet Akif, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Halide Edip, Yakup Kadri, Refik Halid, Reşat Nuri, Faruk Nafiz, Ahmet Hamdi Tanpınar, Zeki Ömer Defne, Peyami Safa, Necip Fazıl, Cemil Meriç gibi edebiyatın şahikaları tarafından tam kıvamına getirilmiştir. Bu zirvelerin bir adım gerisi veya ilerisi bu kıvamı mutlaka bozacaktır. Türk dilinin tekâmül tarihine bakıldığı zaman da her akli selim dil aliminin tuttuğu yolun bu yol olduğu görülür. Ne var ki bu yazarların, bu dil usta ve üstatlarının eserleri sadeleştirilerek edebiyat ve Türkçe ders kitaplarına okuma parçası olarak alınır. Bu ne büyük bir skandaldır. Evet bunun bir skandal olduğunu da bu makalemin bu satırları arasında dile getirmeyi bir millî vazife telakki etmekteyim.

Bu kabil edebiyat kitaplarının Talim Terbiye Kurulundan geçmesi de ayrı bir skandaldır. Çünkü, edebiyat kitaplarına alınmış metinler, konuyu işlemek için bir malzemedir. Öğrenciler bu metinleri inceleyerek kadim yazarlarımızın dil ve üslubunu öğreneceklerdir. O devrin dili hakkında bir fikir sahibi olacaklardır.

Bir örnek olarak, XVIıncı yüzyıl nesrini tanıtmak için Lise ikinci sınıf edebiyat kitabına Latifî'inin (ö. 1582) Tezkiretu'ş-Şuâra'sından bir metin alınmış ve altına da "sadeleştirilmiş" diye bir not düşülmüş. (bk. Okay, Kurnaz, Karaca, Albayrak 1991, s. 191) Şimdi soralım. Bu sınıftaki öğrencilerden, "Yukarıdaki metni inceleyerek, Latifî'nin veya o devirdeki tezkirelerin dili ve üslubu hakkında bilgiler veriniz." şeklinde bir çalışma istemek mümkün olur mu? Sonra öğrenciler bu metindeki muhtevayı kimin dilinden okumuş olurlar. Sadeleştirilmiş metinleri okumakla Latifî'yi ve onun dil ve üslubunu tanımış olabilirler mi? Son zamanlarda klasikleri sadeleştirme temayülü, şimdiki neslin hem kelime hazinesini dondurup aynı seviyede bırakacak ve hem de mazideki dil ve kültür ile alakalarını kesecektir. Onlara dillerinin tekâmül seyrini göstermemiş olacaktır. Bu kabil dikkatsizlikler de Türk dilini korumaya matuf çabaları elbette zora sokacaktır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

Hulâsa makalemiz boyunca çizdiğimiz bu orta yol, Atatürk'ün de tuttuğu yoldur. "Atatürk'ün öz Türkçenin imkânlarını tecrübe ettiği ve Türk büyüğü olarak bunun ne dereceye kadar mümkün olabileceğini araştırdığı muhakkaktır. İnkılâbın bu devrinde Atatürk bazı nutuklarında ve yazılarında bu imkânları denemiştir. Mesela 26 Eylül 1934'te kutlanan dil bayramı dolayısıyla Reisicumhur Gazi Mustafa Kemâl Hazretlerinin Anadolu Ajansı vasıtasıyla yayımlanan bir tebrik ve teşekkür yazısı böyle öz Türkçe bir ifadeyle yazılmıştır.

'Ankara 27 (AA) Riyaseticumhur Umumî Katipliğinden gönderilmiştir:

Dil bayramından ötürü, Türk Dili Araştırma Kurumu Genel özeğinden, ulusal kurumlarından birçok **kutun bitikler** aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularım." (Banarlı 1982, s. 304)

Görülüyor ki Atatürk burada, öz Türkçe kelimeler kullanmaya gayret etmiş. Fakat daha sonraları bu dilin tutmayacağı kanaatine vardıktan sonra, yani üç yıl sonra ifadelerini yine o eski güzelliğine döndürmeye karar vermiş ve 27.9.1937 tarihli tebrik mesajında "Dil bayramı münasebetiyle Türk Dil Kurumunun hakkımdaki duygularını bildiren telgraflarınızdan çok mütehassis oldum. Teşekkür eder, değerli çalışmanızda muvaffakiyetinizin temadisini dilerim." şeklinde bir lisan kullanmıştır.

Nitekim sağduyu sahibi her Türkçe sevdalısı daima orta yolu tercih etmiş ve fikirlerini bu istikamette ortaya koymuşlardır. Mesela tasfiyeciliğin hızlı yılları sayılabilecek 1952 yılında Behçet Kemal Çağlar, Yirminci Asır dergisinde "Ana Dile El Kalkmaz" adlı yazısında. "Gelelim asıl davaya: Akan suya kilit vurulmaz. Dil akıp durulup gidiyor. Artık hangi kanunu çıkarsanız, yeni nesiller inceleme yerine tetkik demezler. Nasıl ki yıllardır kanun vardı da hâkime yargıç demediler. Dili ehline bırakmak gerek. Sanatçılar, yazıcılar dil yoğursunlar, geliştirsin ve güzelleştirsinler. Ama kanun da Tanzimat'tan daha evvelkiye kayan bir zihniyetle dilini halkın anlamayacağı cinsinden seçmeye kalkmasın." (Çağlar 1952, s. 22) Gerçekten de Namık Kemal'in "Görüp akâm-ı asrı münharif sıdk u selametten / Çekildik izzet u ikbâl ile bab-ı hukûmetten" mısralarındaki dil ne kadar halktan uzaksa, tasfiyeci cereyanın ürettiği, "anlak", "bağıt", "çevren", "düşün", "yazın", "özezer", "çoşumcu" vs. kelimeleri de halkımıza o kadar yabancıdır.

Nitekim "Atatürk'ün Türkçeyi tabii yola koyma uğrundaki talimatları ve hayatının son üç yılında geceli gündüzlü çalışıp

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

çalıştırarak, Türkçeyi söylediği çıkmazdan kurtarmak için sarf ettiği gayret, ayrı bir millî destandır.

Bunun ifadesi olarak o yıllarda yayınlanan Türk Dili Belletenlerinde, Ulus ve Cumhuriyet gazetelerinde, bizim Türkçeleşmiş dediğimiz birçok kelimenin Türkçe hem de öz Türkçe olduğunun ispatına girişilmiştir.

Bu cümleden olarak 23-26-27-28-31-32 sayılı ve 1937-38 tarihli Türk Dili Belletenlerinde: âdet, dakika, derece, fark, hacim, hal, hatâ, hesap, huzme, hüküm, ifâde, ihtar, ilim, meselâ, işaret, kuvvet, mâden ve başkaları gibi, daha pek çok kelimenin aslında Türkçe olduklarının ispatı için sahifeler, kitaplar dolusu makaleler yazılmıştır.

Aynı belletenlerde: Aksiyon, aritmetik, baskül, formül, geometri, grafik, harmoni, iskonto, kapital v.b. Frenkçe kelimelerin bile Türkçe, hem de ne kadar Türkçe olduğu, yine sahifeler dolusu, yazılarla ispata çalışılmıştır.” (Banarlı 1982, s. 307-308) Gerçekten de bu gayret afakî bir çaba olarak mütalaa edilmemelidir. Çünkü alınma bir çok kelimelerde artık Türkün duygu, düşünce, hayal ve heyecanları vardır. Mesela, “sevda” Arapçada karanın müennes şeklidir. O dilde bu kelime sadece karayı ifade ederken, bizde bambaşka bir aşkı ifade eder. Bu açıdan bakarak, bir de yabancılardan aldığımız kelimelere Türk millî duyusunun yüklediği engin mânaları düşünmek icap eder. O halde artık ses ve muhteva bakımından “sevda” kelimesine nasıl Arapça denebilir.

SONUÇ

Artık bu açıklamalardan sonra Türk dilini koruma ve geliştirmedeki mutabakat noktalarımızı şu şekilde sıralayabiliriz.

1. Türk dilinin mimarisini korumak. Arapça, Farsça, İngilizce, Fransızca gibi yabancı dillerin tamlamalar oluştururken, cümleler kurarken, kelimeleri teklik ve çokluk hallerine sokarlarken ve yapım ve çekim eklerini kelimelere eklerlerken takip ettikleri sırayı biz Türkçemize asla tatbik etmemeliyiz. Mesela: “Bivefa” yerine “vefasız”, “Kulüp Asya” yerine, “Asya kulübü”, “Otel Çiçek” yerine “Çiçek oteli” demek Türkçenin ruhuna ve hem de söz dizimine daha münasiptir.

2. Türk dilinin mûsıkîsini korumak. Yukarıda da geçtiği gibi, son zamanlarda yabancı dillerden alınan kelimeleri onlarca nasıl telaffuz ediliyorsa öyle telaffuz etme modası az da olsa baş göstermiştir. Bu modaya karşı durmalıyız.

3. Tabîî eleme ve tabîî kabullere dokunmamak. Bu çok önemli bir birleşme noktamız olmalıdır. Saf bir ırkın halen yeryüzünde

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

bulunması ne kadar imkânsız ise, saf bir kelime dağarcığı, arı bir söz varlığı bulmak da o kadar imkânsızdır. Bu ilmî bir gerçektir. O halde diğer diller gibi dilimiz de komşu kültür ve medeniyetlerden kelime ve mefhum almadan edemeyecektir. Ne var ki bu çok tabii ve aklı olmalıdır. Tabii elemelerden şunu kast etmekteyiz: Çeşitli sebeplerle, bu sebepler dilin mûsikî, psikolojik, edebî zevk, şiir ve nesre uygunluğu gibi sebepler olabilir, kelimelerin bir zorlama olmaksızın halkın tabii refleksleriyle atılması demektir. Türkçede artık anlamı kötüleşmiş bir kelimeyi atıp, yerine edebe riayet açısından yabancı bir kelimenin kabulü gibi... Meselâ “don”, “tuman” yerine “kilot”, Arapçadan dilimize anlam değişmesine uğrayarak geçmiş ve sonra da kadın, eş, hanım yerine bir zaman kullanılmış olan “avrat” kelimesinin artık çok sınırlı ve hususî yerlerde kullanılması ve onun yerine “eş”, “hanım”, “kadın” denmesi bu tür tabii elemelere çok güzel örnekler sayılabilir. Yine “karı” kelimesi de artık kaba bulunduğu için ancak argo sayılabilecek yerlerde kullanılır. “Hela”, “kenef” gibi yerlere artık, “tuvalet”, daha mecazlı bir ifadeyle de “lavabo” denmekte. İşte bu eleme ve benimseyişlere kimse karşı duramaz. Buna dilin tabii elenmesi de diyebiliriz.

Yine tabii kabuller de aynıdır. Farklı medeniyetlerden teknoloji vasıtasıyla, kültür alış verişi ile gelen kelimeler vardır. Bunların karşılıkları çoğu zaman bulunmamaktadır. “Saat”, “direksiyon”, “vites”, “asansör” gibi... Bu kelimelerin Türkçe ses rengine bürünerek söylenmesine de tabii kabuller demek mümkündür. Bu da yine dilde karşı durulamaz bir vakadır.

Özenti ve aşağılık duygusu gibi ruh bozukluklarının sevkiyle de yabancılardan kelimeler alınmamalıdır. Bu kabil davranışlar asla tabii ve haklı görülmemeli. Mesela, “nesil” kelimesini Arapça menşeli olduğu için lügat hazinemizden attık ve yerine “nesille” hiç alakası olmayan “kuşak”ı getirdik. Bu kelime tutar gibi oldu; ancak daha sonraları kimse “kuşak” da demiyor, “nesil” de... “Generasyon” diyor. Gene “meselemiz” “sorun” oldu, sonra “problem.” Teşekkür ederim varken, “mersi” dendi uzun yıllar. Hâlâ bu gibi temayüller var. “Aman Allah’ım!” “Aman Tanrı’m” yerine yavaş yavaş “O my god!” geliyor. Bu kabil özenti karşısında ünlemlerimiz bile tehlikede. “Vay beee!” Yerine “Wov!” deniyor. “Yaşasın!” yerine, “Oley!” Ne var ki “Mektebin bacaları, / Ders verir hocaları.” şeklinde daha birçok türkümüzde, şiirimizde atasözümüzde yaşayan “mektep”, “hoca” kelimeleri Arapça olduğu için hemen tasfiye edildi. Fakat Batılı kavramlara karşı hiçbir tedbir alınmadı. Bu da tasfiyecî akımın ayırım yaptığını, doğu batı ayırımı yaptığını ispatlamaktadır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

4. Tarihimizele derin irtibatlar, geçmişimiz ile güçlü köprüler kuran kelimeler asla tasfiye edilmemeli. Böyle bir tavır, maziye düşmanlık, geçmişten utanma, kabuğunu beğenmeme gibi çeşitli ruh hâllerinin neticesi olarak yorumlanabilir. Eğer bu kelimeler tabî ölümleriyle ölürlerse buna kelimelerin kaderi, tabî ölümü denir. Aksi takdirde katledilmesi... Mesela, bir kağına ait “kop”, “maran”, “mazi” gibi kelimeler gelişen teknoloji karşısında, kağıların yerlerini motorlu taşıtlara bırakmasıyla ölüp gitmiştir. Ne var ki bu kelimeler benzetme yoluyla yeni vasıtaların yedek parçalarına verilebilirdi; fakat bir aracı kim icat etmişse mutlaka adını vermek de onların hakkı oluyor. Ancak bu kelimeleri de yine dilimiz kendi ses rengine boyayarak söylemeyi, ses bakımından Türkçeleştirmeyi ihmal etmiyor.

5. Hulasa dil bir ortak mal olarak düşünölmeli. Hiçbir yazar, şair ve bilim adamı kendi icat ettiği kelimelerle konuşmamalı ve yazmamalıdır. Bir şair ve yazar, bir bilim adamı, kelime hazinemizde mevcut kelimeler arasından meramını anlatmaya muktedir kelimelerden istediğini seçme hakkına sahiptir. Böyle yapmakla o, kendi dil ve üslubunu kurar. Dildeki kişiliğini belirler. Ancak uydurma ve tasfiye, keyfi olarak kelime ithali hakkına, herkesçe malum Türkçe kelimeler varken yabancıyı kullanma hakkına sahip değildir. Mesela “beyit”e ikilik, “mısra”ya dize, “şair”e “ozan” deme hakkına sahip olmamalıdır. Milleti ile arasında anlaşmazlık meydana getirmeye kimse hak sahibi olmamalıdır. Bunlar Türk dilini geliştirme ve korumada mutabakat noktalarımız olmalıdır. Çünkü bu noktalar ilmîn kabul edeceği noktalardır.

Ancak, bu makalemizde gösterilen mutabakat noktalarının birçoğu üzerinde tartışılrsa bile, dilde tasfiyeciliğe karşı duruş noktasında mutlaka her aklıselim, hissi selim dil âlimi ortak olmalıdır. Çünkü tasfiyeciliğin hiçbir ilmî ve ahlakî izahı olamaz. Çünkü tasfiyecilik bir nevi ırkçılık şuuruyula yapılan bir katliamdır. Çünkü tasfiyecilik geçmiş ile gelecek arasındaki, nesiller arasındaki ilmî, edebî, irfanî ve kültür köprülerini tahrip etmektedir. Çünkü tasfiyecilik, yalnız hâlihazırdaki millî birliği değil, aynı zamanda milletin tarihi ile olan birliğini ve bütünleşmesini de bozmaktadır. Çünkü tasfiyecilik, yeni doğmuş, tarihsiz, mirassız ve köksüz bir millet yaratma çabasındadır.

Bu yüzden, bu noktada hassasiyetimizi göstererek Türkçeyi en kıvamında konuşan, en güzel ve en kusursuz, en kemal bulmuş bir Türkçe ile yazan Cemil Meriç’in söz varlığımız hakkında kaleme almış olduğu, “Kamûs bir milletin hafızası, yani kendisi; heyecanıyla hassasiyetiyle, şuuruyula. Kamûsa uzanan el namusa uzanmıştır. Her

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

mukaddesi yıkan Fransız ihtilali tek mukaddese saygı göstermiş. Kamûsa.

Eski sözlüğe kızıl bir külah geçirdiğini söyleyen Hugo, tek kelime bile uydurmamış; sembolizmin üç silahşoru da öyle. Ama kullandıkları her kelime yeni... Heyhat! Batı'da cinnet bile terbiyeli." (Meriç 1992, s. 86) ve "Argo kanundan kaçanların dili, Uydurma dil tarihten kaçanların... Argo, korkunun ördüğü duvar; uydurma dil şuursuzluğun. Biri günâhları gizleyen peçe, öteki irfanı boğan kement. Argo yaralı bir vicdanın sesi; uydurma dil, hafızasını kaybeden bir neslin. Argo her ülkenin, uydurma dil ülkesizlerin." (Meriç 1992 s. 84) şeklindeki satırlarıyla bitirmek ve dil hakkında hassas şuuruları, his sahiplerini bu istikamette düşündürmek istemekteyiz.

KAYNAKLAR

- ALDERSON, A. D. & İz, F. (1980). *The Concise Oxford Turkish Dictionary*. Ankara: Tansaş.
- BANARLI, N. S. (1982) *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- BANARLI, N. S. (1987) *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- BÜKER, S. Baraz, N. (1991) *Türk Dili ve Edebiyatı (Dil Anlam Sözcük)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- CAFEROĞLU, A. (1984) *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- ÇAĞLAR, B. K. (1952). Anadile El Kalkmaz. *20. Asır*. Sayı: 19 (1). 22.
- DYSON, J. (2001) *Exploring*. İstanbul: Best Kitabevi.
- Ebi'l Kasimi'l-Huseyni'l Muhammed Er-Rağibi'l İsfehanî. (1998). *El-Müfredât*. Beyrut: Daru'l-Ma'rife.
- ECKMANN, Janos. (1995) *Nehcü'l Ferâdis*: Ankara: TDK
- EDİZKUN, H. (1985) *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- ERGİN, M. (1990) *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Basın/Yanım/Tanıtım.
- FİKRET, T. (1973) *Rübab-ı Şikeste*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*

-
- GENCAN, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- HACIEMİNOĞLU, N. (1972) *Türkçenin Karanlık Günleri*. İstanbul: İrfan Yayınevi.
- HARBSMEIER, CH. 2007. Küreselleşme ve Kavramsal Bio Çeşitlilik. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*. 670
- MERİÇ, C. (1992) *Bu Ülke*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- MORAN, A. V. (1971). *Türkçe-İngilizce Sözlük*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- OKAY, O. Kurnaz, C. Karaca, A. ve Albayrak, N. (1991) *Edebiyat 2*. İstanbul: Ülke Yayın Haber.
- ORKUN, H. N. (1940) *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası*. İstanbul: Alâeddin Kırıl Basımevi.
- ÖZDEMİR, E. (1981) Gerçeklik Üzerine Yargılar. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*. 349.
- PARLATIR, İ. Gözaydın, N. ve Zülfikar, H. (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- REDHOUSE. (2001) Redhouse. İstanbul: Sev Matbaacılık.
- Şeyh Galip. (1975) *Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- TİMURTAŞ, F. K. (24 Aralık, 1979) Anlak, *Tercüman*.
- SARI, M. (1982) *El-Mevarid Arapça Türkçe Lûgat*. İstanbul: Bahar Yayınları.
- TURAN, O. (1980) *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Dergah Yayınevi.
- URALGIRAY, Y. (1986) *Arapça İlk ve İleri Dilbilgisi*. Riyad: Tebliğ Yayınları.
- YÜKSEL, Zühal. (1989) *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/2 Spring 2008*